

Oranjax

MARTÍ DOMÍNGUEZ

Joubert ho formula en un dels seus celebrats aforismes: “A la pregunta: és culpable? Caldria afegir-ne una altra: és incorregible?”. Tots ens podem enganyar, ens diu, si fa no fa, Joubert, però és important saber rectificar. Tots podem ser més o menys culpables, però alguns són, a més a més, “incorregibles”. Francisco Camps no és tan culpable per haver acceptat uns regals d’Orange Market, com per haver-se mostrat als ulls de tothom com a “incorregible”. A Carlos Fabra, amb els seus ridicles acaricides de Naranjax, li passa el mateix: ens fa l’efecte que no té redempció possible. Són culpables i incorregibles, i per això doblement culpables, ens diu, si fa no fa, Joubert. Perfectament ens imaginem Camps rebent els obsequis d’Orange Market, com ho fem amb Fabra creant productes fitosanitaris fora de la legalitat. No són tan culpables pel que han fet —ens suggereix Joubert— com pel que han demostrat ser després. Errar és humà, però alguns ho duen a l’ADN, són indomtables, pocaver-gonyes biològics.

Ho duen en la seua naturalesa, i quan se’ls acusa d’un frau, o d’un error greu, no reculen, no raonen, ans al contrari, segueixen la seua drecera, impertorbables. Poden viure amb això, amb la cara dura ben alta. Sempre que algú és culpable, ens diu

Camps i Fabra. / G. FRANCESC

Joubert, cal preguntar-se si, a més a més, té redempció. Podíem imaginar un Camps culpable, però a ningú no se li passava pel cap que, a més a més, fóra així, capaç d’engolir-se aquelles rodes de molí com si res, i seguir parlant, orant, adoctrinant, com si la cosa no l’afectara. Aquesta és la gran sorpresa, la seua inaudita resistència a aquesta situació insuportable. Ja no es tracta tant del fet que un quídam ridícul com “el Bigotes” l’haja vestit, o li haja pagat les factures, el descobriment és que és “incorregible”, i ningú no asseguraria ara que no tornaria a fer una cosa semblant. Amb més garanties, evidentment, per a no deixar-se enganxar. Camps no està tan penedit del que ha fet com d’haver-se deixat enxampar per una nimietat com la d’Orange Market. Igual que Fabra, no està penedit més que d’haver-se exposat als requeriments del jutge per uns insecticides merdosos com els de Naranjax, fabricats a Artana. Ho tenien tot al seu abast, i s’han deixat enxampar per una collonada, pensen tots dos, que és la manera de pensar d’aquells que substancialment no es penedeixen de res. D’aquesta manera, quan veig Fabra veig Camps, i a l’inrevés. Naranjax és la imatge especular d’Orange Market, i a l’inrevés. Tots dos, Camps i Fabra, Fabra i Camps, estan disposat a arribar a les últimes conseqüències, no perquè tinguen alguna cosa clara a defensar, sinó perquè està en la seua naturalesa. I sense immutarse arrosseguen les institucions que representen pel fang del descrèdit. Amb la cara dura ben alta, perquè són, com diria Joubert, a més de culpables, incorregibles. És a dir, que no tenen cura ni perdó possible.

CARTES DE PROP

Per reprendre el diàleg

ENRIC SÒRIA

En el pròleg a la nova traducció del *Faust* de Goethe que ha publicat Jaume Ortolà, Guillem Calaforra ens recorda que un insigne sociòleg valencià solia repetir que “tot és en el *Faust*, la versió corregida i millorada de la Bíblia”. La frase, alhora emfàtica i festiva, era fins a un cert punt una broma, com ho solen ser les exageracions deliberades, però apuntava a una veritat de fons: la indescriptible envergadura d’aquesta síntesi de tota una civilització que és en bona mesura el *Faust*. També jo li ho vaig sentir dir sovint, a aquell vell professor, que “a dins del *Faust* hi ha tot, i tot no és poca cosa”. Són avisos per a navegants de la lectura, que convé no oblidar, tant com cal agrair.

No és estrany, doncs, que el prologuista encete el seu text mig disculpant-se per la temeritat d’haver de parlar d’aquesta “descomunat obra mestra”. És un temor —induït per la justificada reverència que un llibre com aquest ha de provocar i per la consciència de l’abisme que s’obri entre la magnitud de l’obra i les exigües forces del seu comentarista— que entenc perfectament i que, per descomptat, compartisc. Tot i la seua joventut, Calaforra és un savi dotat d’una prodigiosa amplitud de coneixements. D’ell es podria dir, com dels antics polihistoriadors, que sap “*de omni re scibili et quibusdam aliis*”, i els seus papers (sempre massa escarits) em produeixen una admiració un punt astorada, però sense reserves. Tot i així, el *Faust* és el *Faust*, i ell ho sap com ningú.

En el meu descàrrec, puc dir que a mi no em toca parlar d’aquest llibre proteic i inabastable, sinó només saludar l’aparició, per fi, d’una nova versió. El traductor, Jaume Ortolà, és un jove escriptor de Benissa, que fins fa poc treballava com a professor superior de piano, solfeig i teoria de la música al conservatori de València, i que ara resideix a Barcelona. I ací ha fundat una editorial amb nom de ressonàncies marineres, Riurau editors, on acaba de publicar el *Faust* de Goethe i el *Michael Kohlhaas*, de Von Kleist. Que haja hagut de fabricar-se una

Gravats de Goethe, a l’esquerra, i d’Heinrich von Kleist.

editorial pel seu compte per a poder publicar aquests dos llibres, i que haja hagut de fabricar-la a Barcelona, diu molt sobre com van les coses en aquest país quan es tracta d’oferir al lector valencià (i al català) les obres essencials de la nostra civilització. Siga com vulga, Ortolà ha superat els obstacles en la millor tradició valenciana: ho ha pensat i ho ha fet —i molt bé—, i amb això demostra el rigor del seu compromís amb els llibres que estima.

Hi ha, amb tot, graus d’oportunitat entre els dos llibres. La nova versió del *Kohlhaas* de Kleist em sembla útil, però no imprescindible. Per al meu gust, la vella traducció d’un altre valencià, Ernest Martínez Ferrando, encara no s’ha arnat fins al punt que reclame substitució immediata. Hi ha també una versió més recent, de Teresa Sàrries, que no he pogut llegir. Sens dubte, una novel·la com aquesta, insòlita i amarga, que assenyala assumptes greus com la justícia, la dignitat i la mateixa condició humana amb singular contundència, mereix ser traduïda moltes vegades. No és cap text menor. Amb tot, el *Faust* exigia una nova versió d’una manera molt més prement. Trobe molt desconcertant que els nostres editors hagen toreat Jaume Ortolà durant anys amb l’absurd pretext que l’obra mestra de Goethe ja estava traduïda.

I, en efecte, ho estava. Deixant de banda versions en prosa, en català només hi ha hagut una traducció íntegra i seriosa del *Faust*. La va fer un nebot de Joan Maragall, Josep Leonart, i la va publicar en l’any atziac de 1938. El 1981, Edicions Set i Mig reedità aquesta traducció, i l’any següent ho va fer una editorial de més abast, Proa.

Leonart va ser un bon poeta epigonal del Modernisme, que, de gran, intentà acostar-se a les delicadeses noucentistes amb resultats irregulars. El seu

no tenen —no poden o no volen tindre— la torrencial plasticitat i l’imponent relleu del verb goethià i no ens forcen a aprendre-nos-els de cor. La grandesa arestada, quasi brutal, del *Faust* en queda massa difuminada, com tot el que té de màgic, d’ambigu, de grotesc, de profund.

Per desgràcia, els anys passen, i pesen. La traducció de Leonart és un monument d’un altre temps. No és que la nova versió d’Ortolà ens haja transmès íntegrament l’original, perquè això cap traducció ho pot fer, ni el traductor pretén ser un poeta de la talla de Leonart, però ens en dona una versió molt fidel al sentit, moderna i prou equilibrada, que no s’acovardeix davant de les audàcies de l’autor i no edulcora res. Es llegeix sense patiments ni dificultats, i en molts moments aconsegueix endur-se el lector d’ara cap als estranys paisatges folls que recorren el savi ansiós i el dimoni sardònic, entre l’èter i el llot. Com el llibre mateix, traduir el *Faust* és una empresa descomunat, i Jaume Ortolà hi reïx. Enhorabona.

No hi ha traduccions definitives, però sí diàlegs fèrtils. És el que els clàssics ens demanen, perquè és el que ens ofereixen. Al cap de set dècades, el *Faust*, amb tot el que du a dins —i ací tot no és poca cosa—, torna a viure entre nosaltres. “L’indescriptible ací és fa acte”, i per molts anys.

Com el llibre mateix, traduir el ‘Faust’ és una empresa descomunat

sentit poètic, com el seu idioma, ja eren vells quan publicà el *Faust*. Això no vol dir que aquesta versió no siga memorable. Ho és, i honora tot un període literari que es caracteritzà per un grapat de grans traduccions. L’autor domina els seus recursos, té un lèxic cabalós i precís, les seues rimes rarament sonen forçades i maneja amb destresa ritmes molt diversos, i tot això sense desvirtuar gaire el sentit de l’original. Amb tot, podem admirar la treballada elegància de la seua versió, però no ens arravata. Els seus versos

Assaig

L’evolució, de Darwin al genoma

Fernando González Candela

Edicions Bromera
Alzira, 328 pàgines

L’any dedicat a Charles Darwin ha propiciat una bona

pila de publicacions dedicades al gran naturalista. En aquest volum, d’una manera molt didàctica i entenedora per al lector no especialitzat, l’autor explica la revolució que va representar la publicació del llibre *L’origen de les espècies* i respon a una sèrie de preguntes sobre l’impacte, la vigència i l’actualització d’una teoria sense la qual seria impossible entendre la ciència dels nostres dies.

Assaig

L’agitació de l’escriptura

Josep Ballester

Perifèric Edicions
Catarroja, 296 pàgines

El subtítol d’aquesta obra és bastant explícit en relació amb els seus objec-

tius: “Itineraris entre la vida i l’obra de Joan Fuster”. L’autor fa una lectura de la figura de l’intel·lectual a partir d’aspectes biogràfics, de l’obra literària i del context en què va treballar. Com explica Dominic Keown al pròleg, l’aproximació que en fa Josep Ballester privilegia “l’element biogràfic en la xarxa de defensa cultural tant a Barcelona com a València” i, en definitiva, “l’ideòleg i l’historiador”.

Poesia

Sembrant vida

Gonçal Vinyes

Editorial denes
Paiporta, 90 pàgines

“Poesia i compromís” és el subtítol d’aquest volum de la col·lecció *Rent*, dedicada a textos de temàtica religio-

sa. En aquest cas, es tracta d’un recull del sacerdot Gonçal Vinyes (Xàtiva, 1883-Vallés, 1936), afusellat al començament de la Guerra Civil, que va desenvolupar una intensa activitat de recuperació històrica i identitària i va participar en el moviment de dignificació del valencià com a llengua de cultura. A més de poemes, el llibre inclou alguns dels articles que va publicar.